

22. Тендрякова М. В. Первобытные возрастные инициации и их психологический аспект (по австралийским материалам) [Электронный ресурс] : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук : спец. 07.00.07 «Этнография» / Тендрякова М. В. – Москва, 1992. – 34 с. – Режим доступа : <http://cheloveknauka.com/pervobytnye-vozzrastnyye-initsiatsii-i-ih-psihologicheskiiy-aspekt> (дата обращения 22.03.2015).

23. Элиаде М. Оккультизм, колдовство и моды в культуре / МирчаЭлиаде ; пер. с англ. Е. В. Сорокиной ; ред. Л. Б. Комисарова, М. А. Добровольский. – К. : София ; М. : Гелиос, 2002. – 224 с.

24. Элиаде М. Священное и мирское / МирчаЭлиаде ; пер. с фр., предисл. и коммент. Н. К. Гарбовского. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 144 с.

Лопуга Ореста Іванівна – старший викладач кафедри культурології філософського факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

УДК 37.034+008+37.091.212-053.6

ПРОБЛЕМА МОРАЛІ І ГУМАНІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.

В статті зроблений аналіз моралі сучасної молоді, а також вдалося виявити значення моральності на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Ключові слова: мораль, молодь, моральні та духовні цінності, соціалізація, самоідентифікація.

ПРОБЛЕМА МОРАЛИ И ГУМАНИЗАЦИИ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ

В статье сделан анализ морали современной молодежи, а также удалось проанализировать значение моральности на современном этапе развития украинского общества.

Ключевые слова: мораль, молодежь, моральные и духовные ценности, социализация, самоидентификация.

THE PROBLEM OF MORALITY AND HUMANIZATION OF YOUTH IN CONTEMPORARY UKRAINIAN SOCIETY

The article made an analysis of morality of modern youth, as well as able to analyze the importance of moralite in the present stage of development of the Ukrainian society.

Keywords: morality, youth, moral and spiritual values, socialization, self-identification.

Актуальність дослідження проблеми моралі на формування духовної культури української молоді незаперечна. Національна самосвідомість, моральний стан і розвиток країни значною мірою залежить від духовної культури молоді, її моралі. Моральне обличчя сучасної України зазнало значних змін, які направленні в сторону гуманізації суспільних відносин, посилення уваги всесвітньовідомих міжнародних організацій до питань захисту прав людини. Україна здавна славилася демократичними, гуманістичними цінностями, прикладом цього можна назвати те, що в 1998 році в Україні відмінена смертна кара Верховною радою.

За Гегелем мораль і моральність це дві категорії, які мають різні функції. Мораль — це духовна перевага, яка закладена в слові “дух”, в душі людини, в особистісному переконанні і належить до сфери індивідуального. Моральність — це дії людини, її особистий спосіб життя, який направлений підпорядкуванням інтересам держави, це відносини людини і

суспільства і моральність належить до суспільної сфери. В уста Ісуса Христа філософ вкладає думку, яка нагадує категоричний імператив: “Те, що ви би хотіли бачити загальним законом для всіх людей, в тому числі і для вас, тим керуйтеся в своїй поведінці — це і є основний закон моральності, суть всього законодавства” [1:48].

В первісному суспільстві мораль базується на первісній рівності і родовому суспільному колективізмі, а також на підкорення природі, де людина не являлась особистістю. В Середньовіччі мораль спиралася на християнські релігійні закони, які проповідували милосердя, любов до ближнього тощо, тобто базувалися на заповіддях божих, а також функціонували лицарські кодекси честі, які проповідували високі моральні якості (вірність, чесність, справедливість, любов тощо), але в більшості в цю епоху моральні відносини переходили в неморальні. Мораль епохи Ренесансу сповнена гуманістичним змістом, вона поставила в центр досконалу прекрасну людину, підняла її на найвищий щабель свого існування, зробила її титанічною особистістю і самі ж митці себе в цю епоху називали гуманістами, що означало повернення до моральних критеріїв людини. В епоху Нового часу мораль спирається на царство розуму, а також засуджувала паразитичний спосіб аристократії і поставила в центр протестанську етику праці, яка пропагувала працелюбність, бережливість, чесність, скромність, педантичність тощо. Моральним ідеалом того часу стала енергійна, ділова, практична людина, яка будь-яким способом домагається успіху і прагне до накопичення капіталу. В епоху Просвітництва мораль спирається на героїзм людини і її здатності до самопожертви в ім'я своєї держави, подавляти особисті почуття в ім'я обов'язку, а розум став єдиним мірилом цінності людини. ХІХ століття людина втратила еталон моральності, почала більше орієнтуватися на практичних цілях, це привело до розчарування особистості суспільним буттям і це відбилося у культурі романтизму, героєм якої стала творча яскрава особистість, яка неповторна і одночас самоцінна. В українській філософії 19 століття серце стає основою духовності, проблема “філософії серця” є однією з ведучих в українській філософській думці Г.Сковороди, П.Юркевича тощо, що вказує на звернення до духовності, романтичного сприйняття дійсності і заклик до самосвідомості особистості. Людина 20 століття все більше починає бути самотньою в цьому світі, незахищеною, усвідомлювати необхідність об'єктивної сутності свого майбутнього. Криза гуманізму, яка прийшла в кінці 19 - початку 20 століття виразилась у прагматизмі, бо добро уже розглядалось із сторони корисного. Також назріває проблема виживання, яка в 21 століття стала найактуальнішою, бо економічні, ядерні, стихійні катастрофи, епідемії, війни стають досить часто вираженими в суспільстві та світі.

Проблема моральних цінностей – це проблема всього суспільства, і все більше ми відчуваємо потребу у моральних критеріях, повернення до моральних основ життя, до духовних витоків, до почуття совісті і честі без яких не можна вийти із світової кризи (економічної, соціальної, культурної). Т. Пороховська зазначає “ціннісні орієнтації — це елементи структури свідомості людини, які характеризують змістову сторону її спрямованості. У формі ціннісних орієнтацій в результаті засвоєння ціннісних значень в процесі соціалізації фіксується суттєве, найбільш важливе для людини” [2:10].

Наше століття дуже примхливе із сторони різних течій і віянь, неповторних креативних новацій, які підсилюють значимість когнітивного мислення сучасної людини, а також сучасної молоді, яка як ніколи стала вбирати в себе найновіші способи самореалізації, стала неповторною і не хоче відставати від стрімкого сучасного світу. Молода людина — це молодь, яка живе в даний відрізок часу, яка апелює сучасними моральними принципами, визначає моральні якості суспільства, живе за правилами так званого сучасного світу, це спосіб життя, стан душі, склад думок. Вчені вважають ХХІ століття періодом кризи моралі. Це торкнулася і молодь. Це і втрата сімейно-родинних цінностей (за даними соціологічних досліджень, більшість молодих людей ставляться з неповагою до своїх батьків, до старших). Також переважає агресивність і нетерплячість в молодіжному середовищі, в деякій мірі втрата толерантності. І також перевага особистісно значимим цінностям, не домінування культурно-моральних критеріїв. Як наслідок, ми бачимо зміну формату мислення людей,

переоцінку цінностей, де матеріальні інтереси стали домінуючими. Отже в сучасний період, період трансформації соціальних систем, в період інформаційного буму молодь менше звертається до духовного, культурного розвитку, хоч одночасно і не заперечує його, вона отримує необмежені можливості вибору у всьому, а також і вибору життєвих цінностей, які і формує сама.

Отже девальвація культурно-моральних принципів робить молодь байдужою, егоїстичною, прагматичною тощо. Особливо зараз поняття совісті і честі нівелюється ЗМІ, які негативно впливають на молодь, “зомбують” її і роблять легко маніпульованою. А. Швейцер вдало наголошував: “як зараз, так і у всі подальші часи роз'яснити всі мінливості нашої сьогоденної долі можна тільки тим, що ми намагалися задовільнитися культурою, яка відірвана від етики”[3:363]. Як наслідок, ми бачимо зміну формату мислення людей, матеріальні інтереси стали домінуючими.

Постає питання про моральне осмислення такої сфери людського життя, як конфлікти: воєнні, релігійні, ідеологічні, соціально-політичні. В ХХІ столітті ми дивимось в майбутнє, яке обов'язково повинно бути зв'язане з ненасильством, згодою, подолання конфліктів повинно стати обов'язковим елементом нової моральної парадигми. Людина повинна постати над особистим споживанням і технічним удосконаленням в ім'я гармонійної єдності з життям у всіх його багатообразних проявах, вона повинна відчувати себе невід'ємною частиною природи. Така радикальна реконструкція свідомості необхідна. Зараз багато наук працюють в цій сфері, такі як екологічна етика. Людина в соціумі повинна усвідомити свій зв'язок з природою, сприймати себе як частина природи, знайти гармонію і єдинство з нею, зрозуміти як багато в її житті залежить від цього зв'язку всього живого. Культура європейська була завжди антропоцентричною, над її відношеннями до природи завжди літав дух завоювання, підкори, однак насильницько підкорюючи природу, людина залишила себе цілісності. Альберт Швейцер в своїй теорії «благоговення перед життям» виводить етику любові до всього живого, гармонію людини із навколишнім світом, яка зараз стає актуальною і необхідною для людини.

В релігії вищі цінності моральні зв'язуються з вірою в Бога. Мораль як квінтесенція духовності, вона створює орієнтир людяності. Мораль регулює поведінку людей, а також суспільства в цілому, а моральні цінності виступають центром духовного світу людини, суспільства і впливають на політичні, правові, релігійні, етичні погляди, позиції. В критичних, екстремальних ситуаціях мораль залишається єдиною опорою людини. Як істота суспільна, людина не може не підкорятися певним правилам. Це необхідна умова виживання людського роду, цілісності суспільства, стійкості його розвитку. Водночас правила, норми покликані захищати інтереси і достоїнства окремої людини. Серед таких норм найважливішими є норми моралі. Як зауважує М. Юрій, «мораль – це система норм, правил, які регулюють спілкування і поведінку людей для забезпечення єдності суспільних та особистих інтересів» [4:133].

Треба зауважити, що сьогодні в ХХІ столітті мораль стає всесвітньою, коли безумовним стає примат глобальних проблем над проблемами регіональними. Це такі проблеми як виживання людства (мова іде про голод, війну, утиснення, пригнічення, нерівності в світовій політиці та економіці, екологічну небезпеку, вичерпанність природних ресурсів тощо). Подібні проблеми ставлять перед необхідністю створення нового бачення світу, створення нової моральної парадигми, яка істотно переосмислює традиційні моральні цінності, така система має базуватися на загальному інтересі виживання людства із всіма його конфліктами і протиріччями.

Радикальні зміни в світі роблять необхідними і серйозні зміни в моралі. Кожна епоха породжує свій особистий моральний менталітет, тобто особливу совокупність знань, представлень, почуттів, які створюють специфічну сферу духовності. Яка сприймається в ролі моральної домінанти тої чи іншої культури на визначеному етапі її розвитку.

Наше століття повинно стати століттям терпимості, милосердя, допомоги страждаючим. Соціально-економічна криза відбивається негативно на сучасну людину,

особливо молоду, тому маргіналізація відчувається в значній мірі, яка зумовлена насамперед ломкою старих стереотипів і не усталенністю нових, також молодій людині тяжко адаптуватися до сучасних умов життя і докорінними змінами в структурі суспільства. Відносини до маргіналів в своїй країні є також показником рівня гуманності суспільства, однак поява нетрадиційній груп маргіналів стали на противагу моральним устоям. Некоректне ставлення до них виглядає аморальним в соціумі.

Зрозуміло, що кожній історичній епосі відповідала певна моральна картина світу і певні цінності. У сучасних умовах, коли параметри світу людини предметно розширилися, мораль стає збереженням та посиленням духовного освоєння дійсності, особистісного, індивідуального начала в людині, тому, що саме для моралі притаманні вічні, гуманістичні цінності. Оволодіння цими цінностями є показником духовності людини і суспільства. Відносини між людьми теж визначаються через систему моральних цінностей. Людини, успадковує ще з дитинства існуючі представлення в суспільстві про добро і зло, про чесність і неправду і т. д. Малахов В. дає влучну диференціацію цінностей „цінності, які обслуговують самоствердження людської особистості, якою вона є, — і цінності, які творять і відроджують людину в певній принципово новій якості” [6:80]. Але на жаль в нашому ХХІ столітті моральними принципами молодь слідує все менше і менше, на відміну від старшого покоління, яке притримується моральних норм поведінки.

Мораль це спосіб поведінки людини, вона регулює дії людини в суспільстві, бо саме мораль відображається як у поведінці людини так і в повсякденному житті. Багато вчених притримуються думки, що людина за своєю природою народжується доброю, а уже в процесі соціалізації вона набуває даної моральної свідомості, яка формується в сім'ї, потім в школі, тобто в процесі виховання і навчання формуються власні моральні принципи. Кожна людина успадковує мораль і цінності минулих поколінь, а також під впливом соціуму, культури, виховання формує свої цінності, свою соціальну, етнічну самоідентифікацію. Проходить процес соціалізації де найголовнішу роль, на нашу думку, відіграє виховання і освіта. Спосіб життя молодого покоління є динамічним і активним і молоде покоління зараз виробило і виробляє свої моральні цінності, які відповідають повністю сучасній епосі, епосі постмодернізму, ці цінності сприяють досягненням їх цілей, задовільняють особисті потреби. Ці цінності стають потрібними і корисними, тому вони закріплюються як ціннісні орієнтації молоді і сучасне суспільство приймає їх. Те, що колись було аморальним в наш час практично нікого зараз не здивує і не шокує, наприклад, не прийти людині на допомогу, говорити неправду, бути невідповідальним, меркантильним, прагматичним, особисте понад усе тощо. Кризис, який переживає наша країна, викликаний в деякій мірі втратою моральних гуманістичних цінностей, а також підпорядкування моралі політико-ідеологічним інтересам, відсутність чітких правил та імперативів, відсутність соціальної захищеності, інфляція, сьгоднішні події та нестабільна ситуація у всьому спонукає молодь вибирати елементарний курс виживання. Вижити любою ціною, а поняття морально чи неморально не так уже й важливо, ось принцип сучасної молоді. Домінантою життєвих цінностей залишається матеріальне благополуччя. За останні роки молодь, за даними соціологічних досліджень, в основному апелює не стільки до духовних цінностей скільки до матеріального достатку, крім того, це ще являється сенсом їх життя. Заробляти великі гроші для багатьох молодих людей являється мірилом людського щастям, при чому любим способом.

Говорячи про моральні цінності в цілому і життєву позицію зокрема сучасної української молоді, хотілось би відзначити наступне. Молодь ніколи не стоїть на місці, вона йде вперед, завжди рухається, і цей рух направлений завжди до якоїсь мети, яку молода людина ставить перед собою і сві вони хочуть домогтися поставленої мети. У сучасному світі найчастіше причиною йти до своєї мети є можливість якома більше заробляти. Ставитись до цього факту можна по-різному, але навряд чи можна заперечувати його правдивість. Сучасна молодь зрозуміла, що за гроші зараз можна купити практично все і тому така жага до можливості розбагатіти.

Кожна молода людина направлена на майбутнє, вона розкована, самостійна тільки

починає орієнтуватися в сучасному суспільстві. Реалії життя підштовхують молодь бути цинічними і байдужими до оточуючого світу, а також погіршуються їх відносини з батьками, вони не прислуховуються їх до думки. Молодь нашого покоління з однієї сторони виховувалась на старих принципах, а з іншої сторони живуть вони в інших реаліях, в які старі принципи не вписуються в соціальну картину життя. В кінці 20 — поч. 21 століття ЗМІ контролювали значну частину дозвілля молоді, виступали важливим фактором формування ціннісних орієнтацій молоді. Тому сьогоднішнє покоління — це покоління споживачів, яке росло в атмосфері пресінгу реклами і ЗМІ. Сьогоднішня молодь, як ніколи раніше, скептично відноситься до того, що їм насаджують, ЗМІ і реклама частково впливають на їх свідомість, бо вони вже не такі наївні і вірять тільки в те, що бачать на власні очі, а не в те, що їм нав'язують. “ Вони вчаться розпізнавати фальшиве спілкування, відокремлювати пусті слова від реальних дій, помічати лицемірність і не плутати їх з правдою і з істинним бажанням допомогти” [7: 78].

Згідно з дослідженнями проведенними мною в ОНУ ім. І.І. Мечникова на різних факультетах, основними пріоритетами сучасної молоді є: здоров'я, благополуччя, кар'єра, фінансова незалежність від батьків та старших, сім'я, лідерство, саморозвиток, освіта. А тепер звернемося до соціологічних досліджень, які дадуть нам змогу простежити ціннісні орієнтири інших молодих людей. Так, наприклад, Семенов В.Е. пише: “... головними життєвими цінностями молоді є сім'я, друзі і здоров'я, потім ідуть такі цінності як цікава робота, гроші і справедливість. ...В цілому, перші п'ять цінностей молоді співпадають з даними досліджень, які отримані в інших регіонах країни [8:37.] Як ми бачимо, сьогодні переважають особисті пріоритети — гроші, здоров'я, сім'я, робота, друзі. Це хороші здорові цінності, які викликані епохою. Матеріальне благополуччя і здоров'я стоять в перших рядах цінностей молоді людини і, можна сказати, набули універсального характеру. Треба відмітити, що такі цінності як благополуччя, кар'єра, фінансова незалежність від батьків пов'язані в молоді із цінністю освіта, інтелектуальні здібності почали досить високо оцінюватися молодими людьми, піднялася цінність освіти та її здобуття, тому що молоде покоління орієнтується на європейський простір, вірить в хороше майбутнє нашої країни і розуміє, що воно не можливе без науковців, інтелектуалів, людей своєї справи, які апелюють знаннями та вміннями.

Але не потрібно забувати про такі негативні явища як наркоманія, алкоголізм, злочинність тощо. Нерідко замість доброзичливості в суспільстві ми відчуваємо злобу, байдужість і це стає нормою повсякденного життя. В суспільстві ЗМІ нав'язуються такі явища, як конформізм, моральний релятивізм, гедоністичне ставлення до повсякдення, пропагують насилля, силу, жорстокість.

Треба також зауважити, що для кожної категорії молоді існують свої представлення про ідеали, пріоритети, свої цінності, норми поведінки, бо “цінності — це частина свідомості індивіда, при цьому та його частина, без якої нема особистості.” [9:83].

В сучасному суспільстві виробилось поняття “нова мораль” тотожна з аморальністю. А можливо це становлення нової моралі, яка потребує глибокого філософського осягнення морального, культурного і правового поля, системи цінностей. В цей кризисний період для нашого суспільства, де панують нігілізм, плюралістичні принципи, розклад одної ціннісної системи і формування іншої, переосмислюється місце і роль в світі людини, а також постають нові можливості для молоді створювати відповідну до епохи систему цінностей, основним критерієм де є знаходити спільну мову, взаєморозуміння, співпраця, індивідуалізм, особливе значення набуває для молоді освіта, особливо вища. З У сучасному світі освіта складний, багатогранний детермінант духовної культури, засвоєння знань і навиків, соціального досвіду, вона поєднує в собі не тільки навчальну функцію, а й виховну, об'єднує їх в єдину систему. Зараз дуже популярною набула самоосвіта, наприклад, через інтернет, читання тощо, коли людина здобуває нові знання та вміння шляхом самостійної роботи, самовдосконалюється, це невпинна робота над собою. Онлайн освіта стала тріоритетним завданням країни.

Тому, в умовах сучасності, самоосвіта надає змогу сформувати новий світогляд, отримати нову спеціальність, освоїти нові методи, підвищити свою кваліфікацію, а також бути в курсі всіх нововведень в зацікавлених і вивчаючих нею областях знань. Тому оновлення власних загальноосвітніх і професійних знань, поглиблення і розширення свого інтелектуального розвитку дуже важливо для формування молоді в сучасному суспільстві, адже від неї залежить рівень знань студентів, а пізніше спеціалістів, перспективи розвитку суспільства. І тому самоосвіта є невід'ємною складовою духовної культури, яка удосконалює навчаль-освітній потенціал молоді, самореалізує молоду людину в освітній та пізнавальній сфері, дає здатність підвищити свою конкурентноспроможність та професіоналізм. Але ми наголосимо, що навіть при застосуванні найсучасніших телекомунікаційних технологій ніхто не спроможний замінити педагогічного виховання, а також, як зараз кажуть, діалогу «вчитель-учень», «викладач-студент». Освіта 21 століття виробила необхідність навчатися упродовж життя. Це і є однією найважливішою функцією сьогоденної освіти. Безперервна освіта упродовж усього життя людини стає практичним завданням перед Україною. Молодь 21 століття — це постійно навчаюча молодь, яка хоче пізнати світ і самого себе. І це має стати нормою життя. Навчальний процес повинен гармонічно поєднувати інтелект і професіоналізм з пізнанням науки про Людину, природу, Всесвіт, гуманітарні науки повинні стати базою в навчальній сфері для забезпечення динамічного розвитку в нашу епоху, для створення міжнаціонального діалогу, толерантності і співтовариства. Гуманізація освіти повинна стати основним завданням сьогодення.

Такий навчальний процес передбачає не просто оволодіння знаннями в своїй спеціалізації, але і підготувати і пристосувати молоду людину до нового суспільного життя відповідно до законів суспільства і природи, допомогти знайти свою ідеологію, позицію, своє кредо, яку молода людина обере по життю.

Освіта має готувати молоду людину адаптуватися до життя, виховувати патріотичне почуття, зміцнювати внутрішньонаціональні, громадські зв'язки тощо. Необхідність формувати особистість, яка поєднає особисте, суспільне з глобальним.

Зрозуміло, що нагальна потреба гуманізації виховного процесу змушує освіту шукати гуманні шляхи формування духовної культури молодого покоління. І важливу роль, на нашу думку, у вихованні і формуванні духовної культури молоді належить вищим навчальним закладам, бо саме вони спроможні випустити висококваліфікованого фахівця з різних галузей науки і сформувати високодуховну особистість, за допомогою різних навчальних дисциплін, які повинні викладатись і відігравати важливу роль у навчальному процесі, особливо це такі як мова, література, історія, філософія, культурологія, культура тощо, саме вони збагачують духовний світ особистості, формують характер, світосприйняття, людину-інтелегента, громадянина своєї країни.

В останні десятиліття 20 - на поч. 21 століття особливою загрозою для людства став тероризм. 21 століття повернуло в сторону вседозволеності, неприйняття будь-яких кордонів, нескромності, жорстокості, вигоди. Тепер ніхто не дивується, коли в черговий раз чує про масові терористичні акти в різних куточках світу. Слова “тероризм”, “зброя”, “кровопролиття” та “війна” стають темами для розмов в суспільстві. Події останніх років значно посприяли змінам політичної атмосфери світу і вкотре довели, що жодна держава у світі, незалежно від своєї військової чи економічної могутності, не захищена перед обличчям тероризму, війни. Тисячі невинних людських жертв під час воєнних антитерористичних операцій в світі ніколи не будуть виправданням для політиків і ніколи не стануть засобом для викоринення воєнних настроїв у світі.

Терористичні акти деколи прикриваються релігійними та іншими гаслами, але жодна з релігій не може бути основою для тероризму, жодне політичне гасло не може стати війною, яка забирає невинні жертви людей. Ми живемо у глобалізованому світі і політичні цілі, які поставленні на карту вкрай негативно відбиваються на внутрішньому і зовнішньому житті людей, а особливо молодого покоління, яке уже формується під цими факторами: війни, тероризму, насилля, кривавої розправи тощо. І особливо важливо було б, щоб засоби

досягнення внутрішніх і зовнішніх політичних цілей, принципи і механізми взаємодії народів різних культур, моральна культура особистості зазнала суттєвого вдосконалення. Непростий етап свого розвитку переживає Україна, що спричинено трансформацією його політичної, економічної, суспільної, соціальної системи, війною, зміною ціннісних орієнтирів, основне для культури в цей час зберегти власну самобутність.

Т. Тимошенко стверджує, що духовні, моральні, релігійні цінності — основа суспільства, його живе коріння, якщо вони є, якщо наповнюють душі людей — жодні кризи не страшні, люди можуть впевнено дивитися у майбутнє. Неможливо подолати соціально-економічну кризу доти, доки не знайдемо спасіння від спустошення в умах і серцях людей, доки моральність не заповнить серця не лише пересічного громадянина, а й відповідального політичного діяча. Економіка і політика — вторинні від культури, духовності і моралі. Для відродження політико-економічної ситуації в країні необхідним є відродження національної культури України, її давніх моральних традицій, „духу народу” [10:162].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гегель Г.В.Ф. Філософія релігії. В 2-х томах. - Т. 1. - М.: Мисль, 1976. - 532 с.
2. Пороховская Т.И. Ценность и оценка морали / Т.И.Пороховская — М.: Педагогика, 1988. -123 с.
3. Швейцер А. Упадок и возрождения культуры. Избранное. -М: Прометей,1993. – 512 с.
4. Юрій М. Ф. Людина і світ / М. Ф. Юрій. – К. : Дакор, 2006. – 460 с.
5. Малахов В.А. Етика: курс лекцій. -К.: Либідь, 1996. -304 с.
6. Артемова Т. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрями трансформації // Вища освіта України, -№ 1,- 2008, -72-96 с.
7. Артемова Т. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрями трансформації // Вища освіта України, -№ 1,- 2008, -72-96 с.
8. Семенов В.Е. Ценностные ориентации современной молодежи. // Социологические исследования — 2007. - №4. -37-43 с. .
9. Пороховская Т.И. Ценность и оценка морали / Т.И. Пороховская -М.: Педагогика, 1988. - 123 с.
10. Тимошенко Т.С. Мораль як інтеграційний чинник соціально-політичної стабільності: Дис...канд. філ. н. — К., 2004. — 185 с.

Борінштейн Є. Р. - доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Остапенко І. Г. - здобувач кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

УДК: 100+101+354.2

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Господарська культура України складна і суперечлива. Особливість України полягає в темпоральній відсутності загальнонаціональних соціокультурних ціннісних детермінант і певній історичній невизначеності векторів національного розвитку. З цих позицій у статті розглядається господарська економічна культура України в її історичній ретроспективі, фіксуються особливості, суперечливості і спадкоємність. Особливу увагу приділено діалектиці індивідуального, корпоративного і загальнодержавного рівнів.

Ключові слова: цінності, економічна культура, соціальне управління, український соціум, держава, особистість.